

Saha Notu / İzlenim

Sahadan Bir Not: Güneydoğu Anadolu bölgesinde Bir İlçede Çocuk Yaşta Evliliklerle Mücadelede İmamlara Yönelik Bilgilendirme Toplantısı

Field Report: Informative Session for Imams on Preventing Child Marriages in a District of the Southeastern Anatolia Region

Ecenur Yağcı¹ , Ömer Ezin² 

1. *Uzm. Dr., Şırnak Cizre İlçe Sağlık Müdürlüğü, Şırnak, Türkiye*
2. *Dr., Şırnak Cizre İlçe Sağlık Müdürlüğü, Şırnak, Türkiye*

Öz

Bu çalışma, Güneydoğu Anadolu bölgesinde bir ilçede çocuk yaşta evliliklerin zararlarına dikkat çekmek amacıyla düzenlenen ve ilçenin müftülük binasındaki konferans salonunda imamlara yönelik gerçekleştirilen bilgilendirme toplantısını aktarmaktadır. İlk olarak Dünya Kız Çocukları günü kapsamında 12 Ekim 2024 tarihinde ilçe sağlık müdürlüğü tarafından ilçe çapında topluma yönelik multidisipliner olarak gerçekleştirilen çocuklara yönelik şiddeti önleme sempozyumunda çocuk yaşta evliliklerle mücadele konusu gündeme gelmiştir. Çocuk yaşta evlilikler, toplumsal cinsiyet eşitsizliği, ekonomik faktörler, eğitime erişim eksikliği ve sosyal normlar gibi birçok etmene dayanmaktadır. Toplantının hedefi, imamlarda çocuk yaşta evliliklerin zararlarına yönelik farkındalık oluşturmak olup yapılan bilgilendirme toplantısı interaktif yetişkin eğitimi yöntemleriyle desteklenmiştir. İlçe sağlık yönetimi tarafından planlanan 200 imamın katıldığı toplantıda, süreç

Abstract

This study reports on an informational meeting held in the conference hall of a district mufti's office in a district located in the Southeastern Anatolia Region of Türkiye, organized to raise awareness among imams about the harms of child marriage. The issue of combating child marriage was first brought to the agenda during a multidisciplinary district-wide symposium on the prevention of violence against children, organized by the district health directorate on October 12, 2024, as part of the International Day of the Girl Child. Child marriage stems from multiple factors such as gender inequality, economic hardship, lack of access to education, and entrenched social norms. The aim of the meeting was to raise awareness among imams regarding the negative consequences of child marriage, and the session was supported by interactive adult education methods. The meeting, planned by the district health administration, was attended by 200 imams.

Geliş Tarihi / Received: 20.03.2025 Kabul Tarihi / Accepted: 10.05.2025 Yayın Tarihi / Published: 28.05.2025

Sorumlu Yazar / Correspondence: Ecenur Yağcı, Eposta: topal.ece38@gmail.com

Sorumlu Editör / Handling Editor: Nuray Özgülnar

Atf için / Suggested Citation: Yağcı, E., Ezin Ö. (2025). Sahadan Bir Not: Güneydoğu Anadolu bölgesinde Bir İlçede Çocuk Yaşta Evliliklerle Mücadelede İmamlara Yönelik Bilgilendirme Toplantısı. Sosyal Bilimler ve Sağlık Bülteni (SoSa), BAHAR(14),77-83.

içerisinde 10 katılımcı bilgilendirme sunumunda söz alarak görüşlerini belirtmişlerdir. Görüşlerini dile getiren katılımcılar 18 yaş sınırının sadece hukuki bir çerçeve olduğuna inanmakta ve evlilik yaşının bireysel farklılıklara göre değişebileceğini savunmaktadır. Bununla birlikte toplantı sırasında çocuk yaşta evliliklerin zararlı olduğunu dile getiren iki katılımcının sağlık aracılığı olarak kültürel dinamiklere uygun sağlık bilgisi sağlanmasında rol oynayabileceği düşünülmüştür. Sonuç olarak, sağlık yönetiminin diğer kurumlarla etkili iletişimi, çocuk yaşta evliliklerin önlenmesine yönelik topluma bilgi sağlamada önemli bir strateji olarak düşünülebilmektedir. Benzer bilgilendirme toplantıları, toplumun konuya ilişkin algısını anlamak ve mücadele yöntemlerini geliştirmek için farklı bölgelerde uygulanabilir.

Anahtar Kelimeler: çocuk yaşta evlilik, din görevlileri, sağlık eğitimi.

During the session, 10 participants took the floor during the informational presentation to share their views. The participants who spoke generally expressed the belief that the legal age of 18 is merely a formal framework, and that the appropriate age for marriage may vary depending on individual circumstances. Nevertheless, it was considered that two participants who emphasized the harms of child marriage during the session could potentially serve as health mediators in providing culturally appropriate health information. In conclusion, effective communication between the health administration and other institutions can be considered an important strategy in informing the public and preventing child marriage. Similar informational meetings can be implemented in different regions to better understand public perceptions of the issue and to develop more effective strategies for intervention.

Keywords: child marriage, religious officials, health education.

Giriş

Çocuk yaşta evlilikler, “tarafardan en az birinin 18 yaşının altında olduğu resmi veya gayri resmi evlilikler” olarak tanımlanmaktadır (Yüksel-Kaptanoğlu & Arslan, 2021). İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’nde evlilik akdinin kurulması için tam ve özgür irade gerekliliği “Evlenme akdi ancak müstakbel eşlerin serbest ve tam rızasıyla yapılır.” olarak ifade edilmektedir. Çocukların, diğer bir ifade ile 18 yaşın altındaki bireylerin, ayırt etme gücü ve sorumluluğuna sahip olmamalarından ötürü “evlenme isteği ve kabulü yönündeki tam ve özgür iradeleri” söz konusu değildir (*Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu- United Nations Population Fund- UNFPA*, 2021). Çocuk yaşta evliliklerin temel nedeni “toplumsal cinsiyet eşitsizliği” olarak adlandırılan kadınlar ve erkekler arasında beklenti ve sorumluluklar yönünden toplumsal alandaki eşitsizliklerdir. Temel belirleyiciler ise yoksulluk, eğitime erişimdeki kısıtlılıklar, kırsal ve az gelişmiş yerleşim yerleri, savaş ve şiddet gibi insani krizler ve bazı sosyal normlardır. Kadının namusunun korunması düşüncesi, kadının ekonomik yükünün kadının evlendirildiği kişiye devredilmesi, kadının evliliğin prestijine kavuşturulması, kadının bir erkeğin himayesine sokularak gelebilecek cinsel taciz ve şiddetten korunabileceğinin düşünülmesi gibi zararlı toplumsal kabuller söz konusu sosyal normlara örnek olarak gösterilebilmektedir (UNFPA, 2020). Çocuk yaşta evlendirilen kız çocuklarında sağlık sorunları, sosyal sorunlar ve insan hakları ile yasaların ihlallerine ilişkin sonuçlar görülebilmektedir. Yaşama ve gelişme hakkı ihlali, eğitim hakkı ihlali, ayrımcılık yapılmaması hakkı ihlali; üreme sağlığı sorunları, çocuk yaşta gebeliğin sonucunda ölü doğumlar, doğan

bebeğin sağlık sorunları, ergen annenin depresyon gibi ruh sağlığı sorunları, sosyal izolasyon sorunları görülebilmektedir (UNFPA, 2020). Güncel veriler, dünya genelinde 20-24 yaş grubundaki kadınların %21'inin 18 yaşından önce evlenmiş olduğunu göstermektedir. Türkiye'de aynı oran 2018 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırmasına göre %14,7'dir (Hacettepe Nüfus Etütleri Enstitüsü- HNEE, 2020). Güneydoğu Anadolu bölgesinde yaşayan kadınlar arasında ise bu oran %23'tür (HNEE, 2020). Türkiye'de evlenme yaşı 'Türk Medeni Kanunu'na göre 18 olarak belirlenmiştir. 17 yaşını doldurmuş kişiler veli veya vasilerinin yazılı izni ile evlenebilirler. Veli ya da vasisi olmayanlar ise vesayet makamının (sulh mahkemesi) izni ile evlenebilirler. Olağanüstü durumlarda ve pek önemli bir sebebin varlığı halinde 16 yaşını doldurmuş olan erkek veya kadının evlenmesine hâkim izin verebilir. Medeni Kanun, bu yaşı küçük olduğunu dikkate alarak iznin her durumda verilmemesini sağlamak üzere sınırlamalar getirmektedir. Hâkimin evlenme izni verebilmesi için olağanüstü durum bulunması ve çocuğun ayırt etme gücünün ve yararının değerlendirilmesi gerekmektedir (Evlendirme Yönetmeliği, 1985; Türk Medeni Kanunu, Madde 124, 2001). Resmi nikah konusunda alınmış olan önlemler ve çocuğun yararının gözetilmesi durumu, dini nikah yolu ile gerçekleştirilen çocuk yaşıta, erken ve zorla evliliklerin özellikle bazı bölgelerde yaygınlaşması ile kendini göstermiştir. Cezai yaptırımdan kaçınmak için 18 yaş altı kız çocuklarının evlendirilmesinde ilk nikahın çoğunlukla dini nikah (imam nikahı) olduğu gerçeği, özellikle ataerkil toplumlarda farklı mezhep veya dini yorumlarda dini nikah için yaş sınırının 12 yaşa kadar düşürülmesiyle ilişkili olabilmektedir (Doğan & Mutlu, 2022). Bu çalışmanın amacı; Güneydoğu Anadolu bölgesinde bir ilçede çocuk yaşıta evliliklerin zararlarına dikkat çekmek amacıyla ilçenin müftülük binasındaki konferans salonunda imamlara yönelik gerçekleştirilen bilgilendirme toplantısı hakkında gözlem ve izlenimlerin literatür bilgileri ışığında sunulmasıdır.

Bilgilendirme Toplantısının Düzenlenmesi

Dünya Kız Çocukları günü kapsamında 12 Ekim 2024 tarihinde ilçe sağlık müdürlüğü tarafından ilçede düzenlenen “Çocuklarımızı şiddetten nasıl koruyacağız?” sempozyumunda çocuk yaşıta evliliklerin önlenmesi konusunda farkındalık sunumunun gerçekleşmesinin ardından ilçe sağlık yöneticisi ve ilçe sağlık müdürlüğü Çocuk Ergen Kadın ve Üreme Sağlığı (ÇEKÜS) birimi sorumlusu, ilçede imamların bilgilendirilmesinin çocuk yaşıta evliliklerle mücadelede önemli rol oynayabileceğini düşünerek imamlara yönelik bilgilendirme toplantısı gerçekleştirme kararı almışlardır. Müftülük ile resmi yazı ve telefon aracılığıyla iletişim kurulmuştur. Müftülük Binası Konferans Salonu geniş bir alanda, uzun masaların yer aldığı sınıf düzeninde projeksiyon cihazı, mikrofon ve hoparlör ile desteklenmektedir. Bilgilendirme toplantısında ÇEKÜS birim sorumlusu halk sağlığı uzmanı bilgilendirme sunumunu gerçekleştirme; ilçe sağlık yöneticisi hekim gözlem yapma katkısında bulunmuştur. Bilgilendirme sunumu ve toplantı planı taslağı ilgili ilçenin ilçe sağlık müdürlüğü ÇEKÜS birimi sorumlusu tarafından hazırlanmıştır. İlçe sağlık yöneticisinin de

katkı ve görüşleriyle birlikte bilgilendirme sunumu ve planı netleştirilmiştir. Bilgilendirme sunumunun içeriğinde temel başlıklar aşağıdaki gibi belirlenmiştir:

1. Çocuğun Tanımı
2. Çocuk Yaşta Evliliklerin Tanımı ve Sebepleri
3. Çocuk Yaşta Evliliklerin Sosyal Sonuçları
4. Bölgemizde Çocuk Yaşta Evliliklerin Yaygınlığı
5. Çocuk Yaşta Evliliklerin Kız Çocuklarının Sağlığına Zararları
6. Çocuk Annelerin Bebeklerindeki Sağlık Sorunları
7. Çocuk Yaşta Evliliklerin Erkek Çocuklarının Sağlığına Zararları

Bilgilendirme sunumu ÇEKÜS birimi sorumlusu tarafından gerçekleştirilmiştir. Farkındalık oluşturmak adına interaktif yetişkin eğitimi yöntemlerinden “soru-cevap yöntemi” aracılığıyla katılımcıların soru sormaları teşvik edilmiştir. İlçe sağlık yöneticisi bilgilendirme toplantısı sırasında konferans salonunda yer almıştır. Sunumdan sonra, imamlardan gelen tüm sorular ve görüşler yazılı gözlem notları olarak kaydedilmiştir. Bu çalışma, herhangi bir kişisel veri toplamaksızın gözlem temelli olarak hazırlanmış olup, etik kurul izni gerektirmemektedir. Katılımcılar bilgilendirilmiş, bununla beraber katılımcılar görüşlerini ve katkılarını serbestçe belirtmeleri için cesaretlendirilmişlerdir. İki yüz imamın katılımcı olarak yer aldığı bilgilendirme toplantısının hedefi imamlarda çocuk yaşta evliliklerin zararlarına yönelik farkındalık oluşturmaktır.

Gözlemler ve İzlenimler

Bilgilendirme toplantısı 45 dakika kadar sürmüştür. Katılımcılar 25-55 yaş arasında yer almaktadır. Bilgilendirme toplantısına aktif katılarak soru soran ve görüş sunan 10 katılımcı mevcuttur. Katılımcıların çoğunluğu sessiz kalmıştır. Sunum içeriğinde üzerinde konuşulan konulara dair gözlem ve izlenimler birkaç başlık altında toplanmıştır. İlçe, Türkiye’de çocuk yaşta evliliklerin en yaygın olduğu Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde yer aldığından, yapılan gözlem ve izlenimlerin sadece din görevlileri yönüyle değil; çok yönlü algılanması gerekmektedir.

Evlilik yaşına dair algılar: Toplantı sırasında söz isteyen imamlar arasında 18 yaş sınırının sadece hukuki bir sınır olduğu düşüncesi, her çocuğun ergenliğe girdiği yaşın farklı olduğu görüşü mevcuttur. Sessiz kalan katılımcıların yanı sıra bilgilendirme toplantısına aktif katılan ve görüş bildiren katılımcılardan bu konuda karşıt görüş bildirimi olmamıştır. Bununla

birlikte çocukluk dönemi süresinin bölgeden bölgeye ve kişiden kişiye farklılık gösterdiği, ergenliğe girilen yaşı bölgenin ikliminin etkilediği görüşlerinin mevcut olduğu izlenimi edinilmiştir. İfade edilen görüşler; evliliğin hukuki kapsamındaki 18 yaş sınırının imamlar tarafından yadırgandığı gerçeğini düşündürmüştür. Birleşmiş Milletler Kadın Birimi tarafından yürütülen ve çocuk yaşıta evliliklere erkeklerin algısının araştırıldığı bir araştırmaya göre evlenmek için toplum tarafından dinen uygun görülen yaş kadınların regl oldukları yaş olan 13-14 yaşlarıdır (*Birleşmiş Milletler Kadın Birimi- United Nations Entity for Gender Equality and the Empowerment of Women- UN Women, 2021*). Farklı coğrafyalarda kadınların daha erken olgunlaşarak regl olmasını gerekçe olarak öne sürenler de vardır (UN Women, 2021).

Dini ve kültürel gerekçeler: Bilgilendirme sunumu sırasında gözlenen diğer bir husus; imamların gençlerin evlilik öncesi ilişkiden korunması amacıyla evlendirilmesi gerekliliğine olan inancıdır. Bu konuda birden fazla katılımcı söz alarak birbirlerini destekleyici görüşler bildirmişlerdir. Birleşmiş Milletler Kadın Birimine göre, benzer bağlamda; dini inançla temellendirilen küçük yaşıta evliliklerin kabul edilmesinde temel amaçlardan biri gençlerin harama ve zinaya yönelmesinin önüne geçmedir. Ergenlik dönemine giren çocukların bir an önce evlendirilmesi, cinsellikle ilgili yaşanabilecek ve topluma ters düşen davranışların önüne geçilmesi için aileler tarafından bir çözüm olarak görülmektedir (UN Women, 2021).

Çocuk yaşıta evliliklerin zararlı olmadığına yönelik algılar: Ninelerinin de çocuk yaşıta evlendiği ve hiçbir sağlık sorununun olmadığı düşüncesini belirten imam katılımcı, meslektaşları arasında bilgilendirme toplantısı sırasındaki en çok destek gören düşünceyi dile getirmiştir. Çocuk yaşıta evlilikler ile ilgili erkeklerin algısının araştırıldığı; Adana, Mardin, Şanlıurfa, Gaziantep, İstanbul, İzmir, Kars, Ağrı, Niğde illerinde yapılan kapsamlı bir nitel araştırmada, çevresinde yakınlarının ergenlik döneminde gebe kaldığını veya çocuk gelin olduğunu ve hiçbir sıkıntı yaşamadığını belirten erkeklerin yer alması, bu konuda benzer şekilde düşünenlerin olduğunu göstermektedir (UN Women, 2021).

Çocuk yaşıta evliliklerle mücadeleye katkı sunabilecek görüşler: Katılımcılar arasında söz alarak kızını 18 yaşından önce evlendirmeyeceğini belirten, çocuk yaşıta evliliklere karşı olumsuz tutumu olan imam, toplantıda diğer imamlara örnek olmuştur. Askere gitme yaşı ile evlilik yaşını karşılaştırarak evliliğin 15 yaşında gerçekleşmesini doğru bulmadığını belirten imamın bilgilendirici sunuma olumlu yönde katkısı olmuştur. İmamlar arasında çocuk yaşıta evlilikleri önlemede sağlık araçları olmaları konusunda birlikte çalışılabileceği düşünülmüştür. Dünya Sağlık Örgütü'nün tanımına göre sağlık araçları; "hizmet verdikleri toplumda yaşayan, ebeler, hemşireler ve doktorlar gibi profesyonel sağlık çalışanlarından daha düşük düzeyde örgün eğitim ve öğretim alan sağlık hizmeti sağlayıcıları" olarak tanımlanmaktadır. Böylece toplumun kanaat önderlerinden biri olan imamların toplumda kültürel dinamiklere uygun sağlık eğitimi ve bilgi sağlanmasında sağlık araçları olarak önemli

rol oynayabilecekleri düşünülmüştür (UNFPA, 2023). Nevşehir’de 2019 yılında hayata geçirilen Çocuk Yaşta Evliliklerin Önlenmesi Projesi kapsamında sağlık araçları modeli kullanılmıştır (UNFPA, 2023). Bununla birlikte kanaat önderleri ile iş birliği vurgulanmış; 2021 yılında Van’ı bünyesine alan proje kapsamında Van’da köy ziyaretleri yapılarak köylerde muhtarların ve imamların desteğinin alındığı belirtilmiştir (UNFPA, 2023).

Dini kanaat önderlerinden imamlara yönelik gerçekleştirilen bilgilendirme toplantısının ilçede dünya kız çocukları gününde gerçekleştirilen sempozyumun devamı niteliğinde olması ve bu konuda farkındalık oluşturarak konuyu gündemde tutması; bu çalışmanın güçlü yönünü oluşturmaktadır.

Kısıtlılıklar: Gözlem ve izlenimler sadece tek bir bilgilendirme toplantısı oturumunu yansıttığı için elde edilen bilgiler kısıtlıdır. Tüm imamların görüşü alınamamıştır, bu çalışmada herhangi bir genelleme yapılamamaktadır.

Temel Mesajlar ve Öneriler

Çocuk yaşta evliliklerle mücadelede toplumu önemli ölçüde etkilediği bilinen kanaat önderleri olarak toplumda yeri olabilen imamların bilgilendirilmesi ve interaktif yöntemlerle bilgilendirme sunumunun desteklenmesi gerçekleştirilmiştir. Bilgilendirme toplantısı, ilçede gelecekte çocuk yaşta evliliklerle mücadelede yapılabilecek müdahaleler konusunda yol gösterici olmuştur. Bölge sağlık yönetiminde sağlık alanı dışındaki kurumlarla etkili iletişim ve toplum temelli eğitimlerle ile kız çocuklarının sağlığını doğrudan etkileyen bir toplumsal sorun olan çocuk yaşta evliliklerle mücadelede önemli adımlar atılabilir. Benzer kültürel ve sosyal özellikleri olan ilçelerde imamlara veya toplumun kabul gördüğü diğer kanaat önderlerine benzer bilgilendirme toplantıları yapılabilir. Böylelikle toplumun konu ile ilişkili inandığı düşünce sistemleri ve algıları hakkında fikir sahibi olunabilir ve gerekli adımlar atılabilir.

Kaynaklar

- Doğan, Ü. G. A. N., & Mutlu, S. (2022). A Qualitative Study on the Socio-Cultural Origins of Child Bride Marriages: “I Sacrifice My Daughter to Them.” *CUJOSS*, 46(2), 218–235. Erişim adresi: <http://cujos.cumhuriyet.edu.tr/en/download/article-file/2528246>.
- Evlendirme Yönetmeliği. (7 Kasım 1985). *Resmî Gazete* (Sayı: 18921). Erişim adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/3.5.859747.pdf>.
- Hacettepe Nüfus Etütleri Enstitüsü. (2020). Türkiye’de çocuk yaşta, erken ve zorla evliliklerin yaygınlığı. In Hacettepe Nüfus Etütleri Enstitüsü (Ed.), *Türkiye’de çocuk yaşta erken ve zorla evlilikler: 1993–2018 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması veri analizi* (ss. 27–29). Hacettepe Üniversitesi.
- Türk Medeni Kanunu. Madde 124. (8 Aralık 2001). *Resmî Gazete* (Sayı: 24607). Erişim adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.4721.pdf>.

- UNFPA (2020) - *Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu*- United Nations Population Fund-. *Çocuk yaşıta, erken ve zorla evliliklerin sağlık riskleri ve sonuçlarına çok sektörlü yaklaşım*. Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu. https://turkiye.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/unfpa_cyeze_sagliksonuclariraporu_turkce.pdf.
- UNFPA. (2021). *Çocuk yaşıta erken ve zorla evliliklerin önlenmesi: Temel bilgiler rehberi*. Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu. https://turkiye.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/unfpa_temelbilgilerrehber.02.07.21.rev1.pdf.
- UNFPA. (2023). *Çocuk yaşıta evliliklerle mücadelede sağlık aracı modelinin uygulanması için rehber* (ss. 1–64). Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu. https://turkiye.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/saglikaracilarirapor_web_teklisayfa_16.11.23.pdf.
- UN Women. (2021). *Birleşmiş Milletler Kadın Birimi*- United Nations Entity for Gender Equality and the Empowerment of Women —. *Çocuk yaşıta, erken ve zorla evliliklere ilişkin erkek algısı*. Birleşmiş Milletler Kadın Birimi. https://eca.unwomen.org/sites/default/files/Field%20Office%20ECA/Attachments/Publications/2021/3/Report%20on%20Research%20of%20Male%20Perception%20on_CEFM_BASKI-min.pdf.
- Yüksel-Kaptanoğlu, İ., & Arslan, H. (2021). *Çocuk yaşıta, erken ve zorla evliliklerde toplumsal cinsiyet eşitliği haritalama ve izleme çalışması*. Sabancı Üniversitesi. <https://ceidizler.ceid.org.tr/dosya/ceze-raporpdf.pdf>.